

4 tema. Istorijos politika ir atminties karai

Praktinės užduotys

(Parengė Sandra Grigaravičiūtė, 2023 08 28)

I LYGMUO

I.LYG.1.UŽD. „Atskleidžia konkrečią nagrinėjamam istoriniam įvykiui reikšmingą istorinę asmenybę, nurodo, kuo ji svarbi“; „paaiškina, kokį pėdsaką jos paliko istorijoje“ (A3.1)

Naudodamiesi šaltinio ištrauka atsakykite į klausimą, kaip atsirado Mindaugo karūnavimo šventė? Ištrauka iš S. G. Ilgūno pranešimo apie įstatymo „Dėl švenčių ir atmintinų dienų“ projektą ir atsakymai į deputatų klausimus (Šaltinis: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo 1990 10 25 rytinio, 35-to posėdžio stenogramos, p. 34–35. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251013>)

„Mūsų komisija gavo iniciatyvinės grupės dėl Mindaugo karūnavimo datos nustatymo laišką, pasirašytą istoriko A. Bumblausko, teisininko Baškio, monsinjoro, Vilniaus arkikatedros bazilikos klebono K. Vasiliausko, kuriame siūloma į švenčių sąrašą įtraukti kitą dieną. Kadangi šį raštą mes gavome jau po paskutinio komisijos posėdžio ir dar kartą svarstyti jau nebuvo kaip, aš vis dėlto turėdamas galvoje ir tai, kad šiandien „Lietuvos aide“ yra apie tai straipsnis, noriu trumpai jus su šituo laišku supažindinti. Jie rašo, jog nepriklausomybės metais nepaprastai imponavo Didžiojo kunigaikščio Vytauto vardas, jo išgarsinta Lietuvos galybė. Cituoju: „Teisiniu požiūriu kunigaikštystės valstybingumo statusas neprilygsta karalystei, net pergalė Žalgirio mūšyje yra laimėjimas Lietuvos valstybingumui išsaugoti, bet ne jos sukūrimas. Neabejotina, kad Lietuvos valstybingumo diena turi tapti liepos 6 d. – turime tvirtai pripažinti istorijos mokslų daktaro Edvardo Gudavičiaus nustatytą šią Mindaugo karūnavimo dieną. Mokslininkų kruopštus nuoseklumas atmeta visas abejones. Valstybinis šios dienos pagerbimas turi tapti mūsų duokle Lietuvos valstybingumo pradžiai, istorinės tiesos atstatymui. Siūlome Aukščiausiosios Tarybos deputatams paskelbti valstybine švente, įvardinant ją Lietuvos valstybingumo diena“.

Klausimai šaltinio analizei:

1. Kas buvo naujos šventės Mindaugo karūnavimo – Lietuvos valstybės dienos iniciatoriai? (Ats.: A. Bumblauskas, Baškys, K. Vasiliauskas)
2. Kokią šventinę dieną turėjo pakeisti Mindaugo karūnavimo – Lietuvos valstybės diena? (Ats.: Tautos šventė – rugsėjo 8 d.)
3. Kokiais argumentais iniciatoriai grindė savo pasiūlymą? Atsakymą argumentuokite. (Ats.: teisiniais; sukurta Lietuvos valstybė arba Lietuvos valstybingumo pradžia; moksliniais – E. Gudavičiaus nustatyta data)

I.LYG.2.UŽD. „Atskleidžia konkrečią nagrinėjamam istoriniam įvykiui reikšmingą istorinę asmenybę, nurodo, kuo ji svarbi“; „paaiškina, kokį pėdsaką jos paliko istorijoje“ (A3.1)

Naudodamiesi šaltinio ištrauka atsakykite į klausimą, kodėl 1930 m. buvo pavadinti Vytauto Didžiojo metais?

Ištrauka iš „Vytautui Didžiajam minėti įstatymo“ (Šaltinis: Vytautui Didžiajam minėti įstatymas. Vyriausybės žinios, 1929 12 31, Nr. 318, p. 1–3)

„Teisinga ir būtina yra, kad

Didįjį Lietuvos Kunigaikštį Vytautą, nuo amžių vadinamą Didžiuoju,

mūsų Karžygi Valdovą, budriai saugojusį Lietuvos Valstybės nepriklausomybę savo valstybę ir vėl pradėjusi šalies gerovę ir aukščiausiai iškėlusį Lietuvos garbę ir galybę.

Vyrą, kurio Genijų pagerbė Europa,

galingos Jo dvasios gaivinama Lietuvių Tauta, atstačiusi nūnai nepriklausomą savo valstybę ir vėl pradėjusi burti senąsias Tėvynės žemes,

pagerbtų

ir Jo atminimą įamžintų taip, kad ir mūsų praeitis būtų iškelta ir dabarties darbai Tautos laisvei ir gerovei būtų sustiprinti ir būsimosioms kartoms būtų nušviesti keliai į Tautos ateitį. Dėl to, sueinant penkiems šimtmečiams nuo 1430 metų, kuriais Vytautas Didysis mirė Trakuose ir pašarvotas Lietuvos sostinėj, mūsų Tautos šventų šventovėje, Vilniuje, nustatoma:

1. *Tūkstantis devyni šimtai trisdešimtieji* metai skiriami Vytautui Didžiajam pagerbti.
2. 1930 metai gali būti aktuose rašomi: „1930 – Vytauto Didžiojo – metai“.
3. Steigiamas Vytauto Didžiojo Fondas, kurio tikslas yra įamžinti Vytauto Didžiojo asmens ir žygių atminimas tautos kūrybos darbais ir apibūdinti Jo epoka mokslo ir meno veikalais.“

Klausimai šaltinio analizei:

1. Kodėl 1930 m. buvo pavadinti Vytauto Didžiojo metais?
(Ats.: 1930 m. sukako 500 m. nuo Vytauto Didžiojo mirties)
2. Penkiais teiginiais paaiškinkite, ko siekta 1930 metus pavadinant Vytauto Didžiojo vardu?
(Ats.: siekta įamžinti Vytauto Didžiojo atminimą; įamžinti jo epochą; pagerbti Vytautą Didįjį už jo nuopelnus Lietuvai; parodyti „dabarties darbus tautos laisvei ir gerovei“; parodyti sektiną pavyzdį ateities kartoms)
3. Trimis teiginiais, paaiškinkite, ką lietuviams simbolizavo Vytautas Didysis 1930 metais?
(Ats.: simbolizavo Lietuvos nepriklausomybę nuo Lenkijos „saugojo Lietuvos Valstybės nepriklausomybę“; simbolizavo „senųjų Tėvynės žemių vienijimą“ ir galybę („aukštai iškėlė Lietuvos garbę ir galybę“); simbolizavo Lietuvą kaip europinę valstybę („Vyrą, kurio *Genijų* pagerbė Europa“).

I.LYG.3.UŽD. „Atskleidžia konkrečią nagrinėjamam istoriniam įvykiui reikšmingą istorinę asmenybę, nurodo, kuo ji svarbi“; „paaiškina, kokį pėdsaką jos paliko istorijoje“ (**A3.1**)

Naudodamiesi šaltinio ištrauka atsakykite į klausimą, ko siekė LRS pripažindami Joną Žemaitį Lietuvos valstybės vadovu?

Ištrauka iš LRS deklaracijos „Dėl Jono Žemaičio pripažinimo Lietuvos valstybės vadovu“ (Šaltinis: LRS deklaracija 2009 03 12 „Dėl Jono Žemaičio pripažinimo Lietuvos valstybės vadovu“ Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.339103>)

„Lietuvos Respublikos Seimas,

minėdamas Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos deklaracijos 60-ąsias ir Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Prezidiumo pirmininko Jono Žemaičio gimimo 100-ąsias metines;

remdamasis Lietuvos valstybės tęstinumu, kuris reiškia, kad Lietuvos Respublika, kaip tarptautinės teisės subjektas, nebuvo sunaikinta visą 1940–1990 metų okupacijų laikotarpį; <...>

konstatuodamas, kad Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Prezidiumo pirmininkas Jonas Žemaitis atliko kovojančių Lietuvos Respublikos ginkluotųjų pajėgų vyriausiojo vado ir valstybės politinei išsivadavimo kovai vadovaujančio aukščiausiojo pareigūno funkcijas, o Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracija jam suteikė daugelį kitų valstybės vadovo įgaliojimų, įskaitant įgaliojimus atkūrus Lietuvos valstybės nepriklausomybę vykdyti Respublikos Prezidento pareigas iki susirenkant Seimui; <...>

pripažįsta, kad nuo 1949 m. vasario 16 d. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos deklaracijos priėmimo iki mirties 1954 m. lapkričio 26 d. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Prezidiumo pirmininkas Jonas Žemaitis buvo kovojančios su okupacija Lietuvos valstybės vadovas, faktiškai vykdęs Respublikos Prezidento pareigas.“

Klausimai šaltinio analizei:

1. Kokiu principu rėmėsi LRS, priimdamas šią deklaraciją?
(Ats.: Lietuvos valstybės tęstinumo principu)
2. Kokiu dokumentu remiantis J. Žemaitis pripažintas Lietuvos valstybės vadovu?
(Ats.: 1949 m. vasario 16 d. deklaracija)
3. Nurodykite J. Žemaičio buvimo vadovu chronologines ribas ir jas grindžiančius motyvus.

(Ats.: ribos 1949 02 16–1954 11 26; pradžia – Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracija, pabaiga – mirties 1954 m. lapkričio 26 d.)

4. Keturiais teiginiais paaiškinkite, ko siekta šia deklaracija?

(Ats.: įamžinti Lietuvos Laisvės kovų sąjūdžio Tarybos deklaraciją; įamžinti LLKS Tarybos pirmininką J. Žemaitį; dar kartą patvirtinti Lietuvos valstybės tęstinumo principą; suteikti J. Žemaičiui Lietuvos valstybės vadovo, faktiškai vykdžiusio Respublikos Prezidento pareigas, statusą)

ILYG.4.UŽD. „Nustato sąvokų prasmę“ (P1). „Aiškina istorines sąvokas, pateikia jų apibrėžimus“ (D1.1).

Naudodamiesi A ir B šaltiniais nustatykite, kuo prasminga istorinė atmintis, pateikite jos apibrėžimą ().

A šaltinis. Ištrauka iš Z. Norkaus įvadinio straipsnio „Istorika ir istorijos kultūros studijos: Jørno Rüseno idėjų bruožai“ (*Šaltinis: Norkus Z. Istorika ir istorijos kultūros studijos: Jørno Rüseno idėjų bruožai. Iš: Rūsen J. Istorika. Istorikos darbų rinktinė. Sud. Z. Norkus. Vilnius: Margi raštai, 2007, p. 22–23).*

„Istorinę atmintį sudaro ne individualių tos atminties subjektų subjektyvūs, galbūt niekada neišsakomi intymūs prisiminimai apie asmeniškai su jais nutikusius laimingus ar nelaimingus ir asmeniškai jiems svarbius įvykius. Istorinė atmintis yra bendra, kolektyvinė, vienaip ar kitaip objektyvuota ar objektyvuojama tam tikros žmonių grupės atminties, kuri daro juos to paties „Mes“ nariais. <...> Tam tikras kolektyvines reprezentacijas istorinė atmintimi daro būtent jų indėlis į tam tikro tapatumo ar „identiteto“ formavimą. <...> į formuojančių šiuolaikinio lietuvio identitetą kolektyvinių prisiminimų kompleksą tikriausiai patektų reminiscencijos apie Mindaugo Lietuvos valstybės įkūrimą, Žalgirio mūšį, spaudos draudimą, 1940–1941 metų ir pokario laikų represijas bei kitus įvykius, reprezentuojančius tam tikrąjį „Mes“ kaip nugalėtoją ar auką. Iškalbingiausi istorinės atminties ir kolektyvinio identiteto dokumentai yra ne istorikų istorikams rašomos knygos ar straipsniai, bet viešos atminimo ceremonijos (atmintinos datos, minėjimai, šventės), toponiminė politika (kokie vardai suteikiami naujoms, o kartais ir senoms gatvėms ar miestams) <...>. Čionai priklauso ir istorinė beletristika, populiari istorinė literatūra, kinas.“

B šaltinis. Ištrauka iš LRS Laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komisijos veiklos aprašymo (*Šaltinis: Laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komisijos veikla. https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=38518&p_k=1 [2023 03 14]*)

„<...> koordinuoja valstybės istorinės atminties išsaugojimo ir įprasminimo politikos strategiją ir kryptis, užtikrinant valstybės interesus; pagal kompetenciją derina ir koordinuoja atsakingų už istorinės atminties išsaugojimą ir įprasminimą institucijų veiklą; telkia valstybės, savivaldybių, mokslo, mokymo, istorinės atminties išsaugojimo ir įprasminimo ir kitų institucijų, nevyriausybinių organizacijų, užsienyje gyvenančių lietuvių bendruomenių bei išeivių iš Lietuvos, taip pat pavienių istorinės atminties išsaugojimo ir įprasminimo specialistų iniciatyvas.“

Klausimai šaltinių analizei:

1. Kas būdinga istorinei atminčiai (A šaltinis)?

(Ats.: bendrumas, kolektyviškumas, objektyvumas)

2. Kokią paskirtį atlieka istorinė atmintis (A, B šaltiniai)?

(Ats.: padeda kurti visuomenės tapatumą / identitetą (Mes); konsoliduojančią, kuria kolektyvinių atsiminimų kompleksą (ką Mes visi atsimenam); padeda „užtikrinti valstybės interesus“).

3. Kas sudaro istorinės atminties turinį (A šaltinis)?

(Ats.: svarbūs istoriniai įvykiai, reprezentuojantys Mus, kaip aukas ar nugalėtojus)

4. Kokie yra istorinės atminties įrodymai („dokumentai“) (A šaltinis)?

(Ats.: ceremonijos, toponiminė politika, istorinė literatūra)

5. Kuo prasminga istorinė atmintis?

(Ats.: parodo kitiems, kas Mes esame ir kas Mums svarbu)

6. Pateikite savąją istorinės atminties apibrėžimą.

(Ats.: Istorinė atmintis – tai kolektyvinės arba visuomenės pastangos išlaikyti atmintyje JAI svarbius istorinius įvykius.)

II LYGMUO

II.LYG.1.UŽD. „Remiasi šaltinių teikiama informacija formuluojamiems teiginiams pagrįsti (priežasčių ryšiams nustatyti, išvadoms formuluoti, apibendrinti). Išskiria ir palygina keliuose šaltiniuose pateiktą informaciją, atsirenka tinkamiausią jo nagrinėjamai temai ar problemai atskleisti. Apibendrina kelių šaltinių informaciją ir daro išvadas“ (C2.2.).

Naudodamiesi A ir B šaltiniais paaiškinkite, **kaip** sovietinė propaganda siekė perkonstruoti visuomenę?

A šaltinis. Ištrauka iš M. Kareniauskaitės straipsnio „Tremtinio sąvoka ir trėmimų samprata Lietuvos sovietinės okupacijos metais: teisiniai, ideologiniai, administraciniai ir socialiniai aspektai“ (Šaltinis: Kareniauskaitė M. Tremtinio sąvoka ir trėmimų samprata Lietuvos sovietinės okupacijos metais: teisiniai, ideologiniai, administraciniai ir socialiniai aspektai. *Genocidas ir rezistencija*, 2018, 1 (43), p. 32)

„Individas, pagal „objektyvaus priešo“ ir „galimo nusikaltimo“ logiką identifikuojamas kaip priešininkas ir nusikaltėlis (totalitarizme šios sąvokos yra tapačios), įvardijamas, kaip toks ne dėl savo realių ketinimų oponuoti totalitarinei santvarkai, bet dėl to, kad priklauso tam tikrai grupei ar bendruomenei, kuri totalitarinės santvarkos ir ideologijos požiūriu yra potencialiai pavojinga. <...> Bet koks totalitarizmas valdžioje pasireiškia kaip utopija, piešianti tobulo pasaulio gaires, bet tai tobulybei pasiekti būtina imtis radikalių socialinių pertvarkų ir sukurti **naujo tipo visuomenę**. Kadangi totalitarizmas valdžią grindžia ne tik indoktrinacija (esamos visuomenės perauklėjimu), bet ir teroru, tokios grupės paprastai atsiduria tarp tų, kurie nesiderina su naujos utopinės visuomenės vaizdu, todėl turėtų būti vienaip ar kitaip iš jos pašalinti <...>, perkonstruojant visuomenę. Okupuotoje Lietuvoje toks socialinės realybės konstravimo būdas išplito jau pirmosios sovietų okupacijos metais. Tada vykdyta plataus masto **propagandos kampanija** prieš šias priešų grupes: buvusias Lietuvos valstybės, kariuomenės, teisėtvarkos pareigūnus, politinius veikėjus, dvarininkus, kapitalistus ir turtinguosius ūkininkus („buožes“). <...> Priešo grupių atstovai buvo vaizduojami kaip asmenys, kenkiantys visuomenės socialinei gerovei, kliudantys perkurti realybę pagal utopinį paveikslą. Įdomu, kad spaudoje šių grupių atstovai buvo kriminalizuojami ir įvardijami ne tik kaip lietuvių tautos išdavikai, bet ir kaip potencialūs ar net tikri nusikaltėliai.“

B šaltinis. Ištrauka iš knygos „Lietuvos partizanų kovos ir jų slopinimas MVD-MGB dokumentuose 1944–1953 metais“ (Šaltinis: Lietuvos partizanų kovos ir jų slopinimas MVD-MGB dokumentuose 1944–1953 metais. Sud. N. Gaškaitė, A. Kašėta, J. Starkauskas. Vilnius, 1996, p. 91) Sovietinis propagandos aparatas per visus 50 okupacijos metų atkakliai formavo partizano – bandito įvaizdį. Pasibaigus partizanų kovoms, 1959 m. balandžio mėn. LKP(b) CK biuro nutarimu buvo sukurta speciali redakcija iš KGB darbuotojų, LKP CK Partijos istorijos instituto bei patikimų literatūros ir spaudos darbuotojų, reguliariai rengusi publikacijas apie „buržuazinių nacionalistų nusikaltimus“. Tokia spaudos grupė LSSR KGB veikė iki pat nepriklausomybės atkūrimo, ji teikė medžiagą panašioms publikacijoms. Šmeižto ir demagogijos mastai išpūdingi: 1959–1960 m. respublikinėje spaudoje buvo išspausdinta 452 straipsniai ir dokumentinės apybraižos, parengta 30 radijo laidų, sukurta 2 kino apybraižos ir 5 kino žurnalai. Propagandinis srautas nesumažėjo iki pat okupacijos pabaigos: 1985 m. parašyta 9 propagandinės knygos, 100 straipsnių, parengta 14 radijo laidų, 2 radijo pjesės, 3 televizijos laidos ir 2 dokumentiniai filmai. Visuose šiuose „kūriniuose“ partizanai kaltinami kraupiausiais žudymais.

Klausimai šaltinių analizei:

1. Kokios aplinkybės lėmė asmens priskyrimą priešo ir / ar nusikaltėlio kategorijai (A šaltinis)?
2. Įvardinkite priemones, kuriomis buvo kuriama „naujo tipo visuomenė“ (A ir B šaltinis)?
3. Kaip buvo kuriamas „priešų grupės“ įvaizdis (A ir B šaltiniai)?
4. Kaip manote, kodėl buvo vykdomos šmeižto ir demagogijos kampanijos viešojoje erdvėje, nuslopinus partizaninį pasipriešinimą?

Galimi atsakymai:

1. Priklausymas tam tikrai grupei ar bendruomenei, kuri totalitarinės santvarkos ir ideologijos požiūriu yra potencialiai pavojinga.
2. Indoktrinacija (per propagandą viešojoje erdvėje), teroras.
3. Etykietų klijavimas (pvz., buožė, išdavikas, nusikaltėlis, banditas, buržuazinis nacionalistas), neigiamo įvaizdžio formavimas, „atskliežiant“ kenkimą visuomenės socialinei gerovei, kriminalizavimas, šmeižtas ir demagogija spaudoje.
4. Buvos siekiama pakeisti visuomenės jaunosios kartos, jau nebeprisimenančios partizaninių kovų, vertybes ir elgseną. Be to iš lagerių ir tremties ėmė grįžti tremtiniai ir politiniai kaliniai, buvo reikalinga prevencija.

II.LYG.2.UŽD. Remiasi šaltinių teikiama informacija formuluojamiems teiginiams pagrįsti (priežasčių ryšiams nustatyti, išvadoms formuluoti, apibendrinti). Išskiria ir palygina keliuose šaltiniuose pateiktą informaciją, atsirenka tinkamiausią jo nagrinėjamai temai ar problemai atskleisti. Apibendrina kelių šaltinių informaciją ir daro išvadą (**C2.2**).

Lietuvos Respublikos atmintinų dienų įstatyme kovo 15-oji – Lietuvos žydų gelbėtojų diena. Naudodamiesi A, B, C, D, E šaltiniais ir žiniomis, 5–7 sakiniiais paaiškinkite neproporcingai didelio pasaulio tautų teisuolių skaičiaus Lietuvoje priežastis.

A šaltinis. Ištrauka iš knygos „Tie, kurie gelbėjo 1941–1944. Žydų gelbėjimas Lietuvoje“ (*Šaltinis: Tie, kurie gelbėjo 1941–1944. Žydų gelbėjimas Lietuvoje. Vilnius: LGGRTC, 2011, p. 5, 6–7*)

„Gelbėjimo aplinkybės buvo sunkios ir sudėtingos, todėl, kad išgelbėtų vieną žydą, turėjo padėti bent 5–10 žmonių. <...> lyginant proporcingai pagal bendrą šalies gyventojų skaičių ir jos Pasaulio tautų teisuolių skaičių, Lietuva yra antra valstybė Europoje. Daugiau gelbėtojų buvo tik Olandijoje. Lenkija yra trečia. Šiuo atžvilgiu (pagal Yad Vashem pripažintų Pasaulio teisuolių skaičių) Lietuva ir Lenkija lenkia Prancūziją, Vengriją, Vokietiją, Čekiją, Slovakiją, Latviją, Austriją, Graikiją, Italiją, buvusią Jugoslaviją (dabar Serbija, Kroatija, Slovėnija) ir Norvegiją. <...> Vokiečių okupacijos metais (1941–1944 m.) Lietuvoje buvo gelbėta ir slepiama nuo 2500 iki 4000 žydų. Šį skaičių padauginę iš dešimties <...>, nustatėme, kad Lietuvoje gelbstint žydus dalyvavo daugiau nei 25 000 žmonių. Po dešimties naujų mokslinių tyrimų metų galima konstatuoti, kad ankstesni skaičiavimai – kad prie žydų gelbėjimo Lietuvoje prisidėjo maždaug 12 000 žmonių – nėra tikslūs. <...>

FUGALEVIČIŪTĖ NATALIJA

Kaunas, Kulautuva

YV-2005; Žgk-1999; Gur; Sak

FUGALAVIČIŪTĖ-GOLUBOVIENĖ LIDIJA

Kaunas, Kulautuva

YV-2005; Žgk-2000; Gur; Sak“

Paaiškinimas: YV – pelnę Yad Vashemo holokausto aukų ir didvyrių atminties instituto pasaulio tautų teisuolių vardą. Žgk – apdovanotieji Lietuvos Respublikos Prezidento Žūvančiųjų gelbėjimo kryžiumi. Gur – paskelbti „A. Gurevičiaus sąrašuose“ (1999). Sak – paskelbti V. Sakaitės „Žydų gelbėjimas Lietuvoje II pasaulinio karo metais“ (2001).

B šaltinis. Ištrauka iš A. Marazo straipsnio „Žydai Kulautvos kurorte“ (*Šaltinis: Marazas A. Žydai Kulautvos kurorte. Iš: Žydai Pakaunėje. Sud. I. Stepukonienė. Kaunas: Naujasis lankas, 2018, p. 230*)

„Praėjus net keliems dešimtmečiams nuo nepriklausomybės atgavimo daugelis nediršo rašyti, o gal tiksliai nežinojo, kad Lidija Fugalevičiūtė-Golubevienė ir jos sesuo Liudmila (Tamara) buvo ištremtos į Sibirą, kad vokiečių okupacijos metais Lidijos sodyboje už Klevinės upelio, Virbaliūnų kaime, buvusiose Kulautvos dvaro valdose, užuovėją rado apie porą dešimčių žmonių. Dauguma jų – žydų vaikai“.

C šaltinis. Ištrauka iš leidinio „Lietuvos gyventojų genocidas“ (*Šaltinis: Lietuvos gyventojų genocidas, t. 3, A–M, Vilnius: LGGRTC, 2007, p. 352*)

„Fugalevičiūtė Liudmila, Feodosijaus, g. 1903, gyv. Kulautuvoje, Kauno r. Tremtis – 1948 05 22 Igarka, Krasnojarsko kr.; paleista 1958 12 23, 1959 grįžo į Lietuvą.“

D šaltinis. Ištrauka ir Jono Švarpos atsiminimų apie Batų žydus (*Šaltinis: Žydai Pakaunėje. Sud. I. Stepukonienė. Kaunas: Naujasis lankas, 2018, p. 130–132*)

„Žydai turėjo parduotuvę Babbuose. Jie parduodavo skolon. Buvo ir trys lietuviai parduotuvių savininkai, bet skolon niekada neduodavo. <...> Žydų bendruomenė padėdavo tiems, kurie gyveno vargingiau. Ji buvo labai vieninga.“

E šaltinis. Ištrauka iš Jūratės Kriauzaitės-Rastauskienės „Prisiminimų apie Raudondvario žydų bendruomenę“ (*Šaltinis: Žydai Pakaunėje. Sud. I. Stepukonienė. Kaunas: Naujasis lankas, 2018, p. 244–250*).

„Lietuviai ir žydai labai pasitikėjo vieni kitais. Žydai prekeiviai savo klientus brangino ir vertino: be jokių raštiškų pasižadėjimų prekes duodavo skolon, o prieš metines religines šventes – Kalėdas ir Velykas Zelmonas su dovanų krepšeliais aplankydavo nuolatinių pirkėjų šeimas ir jas pasveikindavo.“

Galimas mokinio paaiškinimas. Lietuvos miestuose ir miesteliuose gyveno didelės žydų bendruomenės. Kasdieniame gyvenime žydai ir lietuviai buvo kaimynai, jų vaikai kartu žaisdavo, ėjo į mokyklą, vaistininkai ir gydytojai padėdavo ištikus ligai ar nelaimei, prekybininkai – duodavo prekių į skolą. D ir E šaltinių duomenimis žydai ir lietuviai vietos bendruomenėse pasitikėjo vieni kitais, gerbė vieni kitų papročius ir tradicijas. Per kelis dešimtmečius susiklosčiusius pasitikėjimo santykius sunku buvo pakeisti per vieną dieną, todėl lietuviai, rizikuodami savo ir savo šeimos saugumu, stengėsi padėti savo kaimynams žydams, gelbėjo jų vaikus, šeimos narius. Kai kurie žydų gelbėtojai, po Lietuvos reokupacijos, patys tapo sovietinio teroro taikiniai ir aukomis. Tai rodo šių žmonių labai tvirtus moralinius įsitikinimus, kuriems nesvarbu, kokie laikai, o svarbu, koks yra žmogus. Jų nuopelnai žmogiškumui, nacionaliniu ir tarptautiniu mastu, buvo įvertinti praėjus 15-kai ir daugiau metų po Lietuvos valstybės nepriklausomybės atgavimo.

II.LYG.3.UŽD. „Remiasi šaltinių teikiama informacija formuluojamiems teiginiams pagrįsti (priežasčių ryšiams nustatyti, išvadoms formuluoti, apibendrinti). Išskiria ir palygina keliuose šaltiniuose pateiktą informaciją, atsirenka tinkamiausią jo nagrinėjamai temai ar problemai atskleisti. Apibendrina kelių šaltinių informaciją ir daro išvadą“ (**C2.2**).

Sugrupuokite teiginius ir suformuokite iš jų dvi skirtingas Lietuvos istorijos 1918–1919 m. įvykių interpretacijas (konceptijas), jas įvardykite ir įvardijimą pagrįskite.

Teiginiai-citatos apie 1918–1919 m. Lietuvos istoriją (*Šaltiniai: Lietuvos istorija. Red. A. Šapoka. Vilnius: Mokslas, 1989, p. 543, 548; Noreikienė S., Zinkus J. Istorija, Lietuvos TSR istorija. Tarybų Lietuvos enciklopedija. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1986, p. 64–73; Gumuliauskas A. Lietuvos istorija (1795–2009 m.). Studijų knyga. Šiauliai: Lucilijus, 2010, p. 132; Blažytė-Baužėinė D. ir kt. Lietuvos istorija. X tomas, I dalis. Nepriklausomybės (1918–1940 m.). Vilnius: Baltos lankos, 2013, p. 85*)

1918 m. vasario 16 d. susirinkusi visa Lietuvos Taryba daktarui Jonui Basanavičiui pirmininkaujant be jokių pataisų visais balsais priėmė Lietuvos nepriklausomybės aktą. Jį abėcėlės tvarka pasirašė visi Tarybos nariai.

1918 metų lapkričio mėn. 5 d. [Lietuvos – red. past.] Taryba pavedė A. Voldemarui sudaryti pirmą nepriklausomos Lietuvos kabinetą, kurs pradėjo veikti lapkričio 11 d.

Kariuomenės organizavimo pradžia laikoma 1918 m. lapkričio 23 d. <...> Kabinetas tuojau paskelbė visų piliečių šaukimą į savanorių pulkus ginti nepriklausomybės.

1918 m. gruodžio 8 d. Vilniuje pagrindyje sudaryta Kapsuko vadovaujama Lietuvos laikinoji revoliucinė darbininkų ir vargingųjų valstiečių vyriausybė (toliau – LLRV).

Vincas Mickevičius-Kapsukas iš Maskvos nuvyko į Daugpilį, kur <...> tarėsi, kad 5-asis Vilniaus pulkas bei Pskovo divizija, <...>, kuo skubiau pradėtų invaziją. <...> Sovietų kariuomenė įsiveržė į suverenios valstybės teritoriją.

1918 m. gruodžio 16 d. paskelbtas manifestas, deklaruojantis, kad vokiečių okupantų ir buržuazinė Lietuvos valdžia nuversta, kad visoje Lietuvoje valdžią ima darbininkų, bežemių ir mažžemių valstiečių atstovų tarybos.

1918 m. gruodžio 22 d. RTFS Respublika Liaudies komisarų tarybos Lenino pasirašytu dekretu pripažino Lietuvos Tarybų Respublikos nepriklausomybę ir įpareigojo RTFSR valdžios įstaigas teikti LLRV ir jos kariniams daliniams visokeriopą paramą su buržuazija.

1918 m. gruodžio–1919 m. sausio mėn. didesniojoje Lietuvos dalyje revoliucinės jėgos įtvirtino tarybų valdžią. Lietuvos valstybingumas buvo atkurtas kokybiškai nauju, tarybiniu pagrindu.

1919 m. rugpjūčio mėn. Tarybų valdžia Lietuvoje nustojo gyvavusi.

1919 m. rugpjūčio pabaigoje karo veiksmai tarp Lietuvos ir Sovietų Rusijos baigėsi.

Galimas mokinių atsakymas.

I koncepcija	II koncepcija
1918 m. vasario 16 d. susirinkusi visa Lietuvos Taryba daktarui Jonui Basanavičiui pirmininkaujant be jokių pataisų visais balsais priėmė Lietuvos nepriklausomybės aktą. Jį abėcėlės tvarka pasirašė visi Tarybos nariai. 1918 metų lapkričio mėn. 5 d. Taryba pavedė A. Voldemarui sudaryti pirmą nepriklausomos Lietuvos kabinetą, kurs pradėjo veikti lapkričio 11 d. Kariuomenės organizavimo pradžia laikoma 1918 m. lapkričio 23 d. <...> Kabinetas tuojau paskelbė visų piliečių šaukimą į savanorių pulkus ginti nepriklausomybės. Vincas Mickevičius-Kapsukas iš Maskvos nuvyko į Daugpilį, kur <...> tarėsi, kad 5-asis Vilniaus pulkas bei Pskovo divizija, <...>, kuo skubiau pradėtų invaziją. <...> Sovietų kariuomenė įsiveržė į suverenios valstybės teritoriją. 1919 m. rugpjūčio pabaigoje karo veiksmai tarp Lietuvos ir Sovietų Rusijos baigėsi.	1918 m. gruodžio 8 d. Vilniuje pagrindyje sudaryta Kapsuko vadovaujama Lietuvos laikinoji revoliucinė darbininkų ir vargingųjų valstiečių vyriausybė (toliau – LLRV). 1918 m. gruodžio 16 d. paskelbtas manifestas, deklaruojantis, kad vokiečių okupantų ir buržuazinė Lietuvos valdžia nuversta. 1918 m. gruodžio 22 d. RTFS Respublika <...> Lenino pasirašytu dekretu pripažino Lietuvos Tarybų Respublikos nepriklausomybę ir įpareigojo RTFSR valdžios įstaigas teikti LLRV ir jos kariniams daliniams visokeriopą paramą kovai su buržuazija. 1918 m. gruodžio–1919 m. sausio mėn. didesniojoje Lietuvos dalyje revoliucinės jėgos įtvirtino tarybų valdžią. Lietuvos valstybingumas buvo atkurtas kokybiškai nauju, tarybiniu pagrindu. 1919 m. rugpjūčio mėn. Tarybų valdžia Lietuvoje nustojo gyvavusi.
Įvardijimas:	Įvardijimas:
Dėstoma Lietuvos valstybės atkūrimo / nepriklausomos Lietuvos istorijos koncepcija.	Dėstoma tarybinio valstybingumo sukūrimo / socialistinės revoliucijos Lietuvoje koncepcija.
Pagrindimas:	Pagrindimas:
Nepriklausomybę paskelbia įgalioji lietuvių tautos atstovai – Lietuvos Tarybos nariai. Lietuvos	Revoliucinė vyriausybė susikuria pagrindyje, deklaruoja tarybinę santvarką, „buržuazinės

Tarybos pavedimu suformuojama laikinoji Lietuvos vyriausybė. Vyriausybė pakviečia krašto piliečius ginti nepriklausomybę. RA įsiveržimas aiškinamas, kaip Lietuvos suverenumo pažeidimas, o karas su RA (Sovietų Rusija), kaip nepriklausomybės kovos.	Lietuvos valdžios“ nuvertimą aiškina klasių kova – darbininkų ir valstiečių kovoja prieš buržuaziją. Sovietinę Lietuvos valstybę pripažįsta RTFS Respublika, teikia ginkluotą paramą sovietų valdžios įtvirtinimui. Šie veiksmai aiškinami, kaip „valstybingumo atkūrimas tarybiniu pagrindu“.
--	--

III LYGMUO

III.LYG.1.UŽD. „Kritiškai vertina šaltinių teikiamą informaciją, juos analizuoja ir interpretuoja“ (P3., C1.3)

Remdamiesi A ir B šaltiniais ir žiniomis, įvertinkite „sovietinio valstybingumo“ „pripažinimo“ pavojus ir įrodykite, kad Lietuvos TRS nebuvo valstybė?

A šaltinis. Ištrauka iš V. Sinkevičiaus straipsnio (*Šaltinis: Sinkevičius, Vytautas. Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracija Lietuvos teisės sistemoje. Nepriklausomybės sąsiuviniai. 2013, 1, p. 26–27*)

„Taigi nors Lietuvos Vyriausybės užsienyje nepavyko sudaryti, tačiau Deklaracijos nuostata, kad *LLKS Taryba yra aukščiausias Tautos politinis organas*, reiškė ir tai, kad ir sovietinės okupacijos metu Lietuvoje teisiškai egzistavo Lietuvos valstybės valdžią įgyvendinanti institucija. Ši institucija – LLKS Taryba. Šio fakto teisinis konstatavimas, kartu su kitais – užsienyje veikė Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybės, kurios atstovavo iki okupacijos buvusiai Lietuvos Respublikai; buvo pripažįstami Lietuvos Respublikos pasai, t. y. buvo pripažįstama Lietuvos Respublikos pilietybė; buvo saugoma Lietuvos nuosavybė užsienyje ir kt. – atspindi ne tik valstybės valdžios tęstinumą, bet ir Lietuvos valstybės tęstinumą tuo metu, kai ji buvo fiziškai nuslopinta. Kartais vis dar tenka išgirsti maždaug tokias formuluotes: „Lietuva – pirmoji iš buvusių TSRS sąjunginių respublikų...“, „Lietuva, kaip posovietinė valstybė...“, „Lietuva, išėjusi iš TSRS ...“ ir pan. Nors šios ir panašios formuluotės vartojamos įvairiame kontekste, jų potekstėje glūdi esminė klaidinga prielaida – vadinamoji „Lietuvos TSR“ netiesiogiai (ar tiesiogiai) laikoma valstybe; na, gal ir ne visai tikra valstybe, gal „socialistine“, gal su „ribotu suverenitetu“, bet vis dėlto valstybe! Deklaracijos nuostata, kad *LLKS Taryba yra aukščiausias Tautos politinis organas*, ir Įstatymo nuostata, kad *LLKS Taryba buvo vienintelė teisėta valdžia okupuotoje Lietuvoje*, yra vienas iš labai svarbių argumentų, patvirtinančių, kad „Lietuvos TSR“ niekada nebuvo Lietuvos valstybė, nebuvo jokia Lietuvos valstybingumo forma.“

B šaltinis. Ištrauka iš A. Veilentienės recenzijos (*Šaltinis: Veilentienė A. Steigiamojo Seimo šimtmetis su „Laudies seimo“ šešėliu, Parlamento studijos, 2020, nr. 29, p. 22–23. Prieiga per internetą: <https://journals.lnb.lt/parliamentary-studies/article/view/154/128> [2023 08 02]*)

2017 m. išleistoje studijoje apie Lietuvos diplomatinę tarnybą 1990–1995 metais rašoma, kad „LR Užsienio reikalų ministerija, išbraukusi dvi jai prievarta primestas raides iš buvusio sovietinio pavadinimo („LTSR užsienio reikalų ministerija“) ir vadovaudamasi 1990 m. kovo 22 d. priimtu ir nuo kovo 29 d. įsigaliojusi Vyriausybės įstatymu, pradėjo vykdyti laisvo krašto vyriausybės užsienio politiką“. Pirmame skyriuje „LR užsienio reikalų ministerija. Atgimimas“ išvardyti pirmosios Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministrai bei „Lietuvos TSR“ užsienio reikalų ministrai, nors pripažinta, kad pastaroji ministerija „buvo tik simbolinė biurokratinę veiklą vykdžiusi ar tik ją imitavusi struktūra“, SSRS užsienio reikalų ministerijos padalinys. Galbūt tokią valstybingumo suvokimo stokojančią nuomonę leidinių sudarytojams ir autoriams padėjo suformuoti jiems dėstę sovietiniai profesorai, leidinių užsakovai ar gausūs buvusių Lietuvos SSR komunistinės nomenklatūros atstovų atsiminimai, kuriuos galima apibūdinti A. M. Brazausko atsiminimų pavadinimu „Ir tuomet dirbome Lietuvai“, tačiau tai neatleidžia istoriko nuo atsakomybės būti nuosekliai objektyviam istorinių faktų atžvilgiu. Ar

nepagalvojote, kad laikantis tokio „techniško“ požiūrio į Lietuvos valstybingumo istoriją, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ir vidaus reikalų ministerijų garbingiausiose salėse greta nepriklausomos Lietuvos ministrų portretų gali atsirasti Lietuvos SSR ministrų, Lietuvos Respublikos Prezidentūroje – sovietų okupuotos Lietuvos prezidentu paskirto Justo Paleckio, o Ministrų Taryboje – LSSR Ministrų tarybos pirmininkų M. Gedvilo, M. Šumausko, J. Maniušo, R. Songailos ir V. Sakalausko portretai?

Klausimai tekstų analizei:

1. Kodėl svarbu atsiriboti nuo sovietmečiu istorikų kurtos „sovietinio valstybingumo“ koncepcijos (B šaltinis)?
2. Kokios galimos neatsiribojimo nuo „sovietinio valstybingumo“ koncepcijos pasekmės (B šaltinis)?
3. Kodėl, A šaltinio autoriaus teigimu, Lietuvos TSR nebuvo valstybė?

Galimi mokinių atsakymai:

1. Nes tada paneigiama Lietuvos okupacija ir aneksija.
2. Tektų įamžinti okupantams dirbusius sovietinius veikėjus (Lietuvos TRS AT ir Lietuvos TSR URM ar kitur), kas prieštarautų 2022 12 13 erdvių desovietizacijos įstatymui. Tuo gali pasinaudoti užsienio šalių (pvz., Rusijos Federacijos) politikai ir vykdyti Lietuvai kenksmingą propagandą, kad „okupacijos nebuvo“, „Lietuva pati įstojo į SSRS“, įtvirtinti sovietmečiu kurtą 1940 m. socialistinės revoliucijos Lietuvoje interpretaciją, kuri grindė sovietinio valstybingumo tąsą, pradedant 1918 m. ir neigė nepriklausomybės karus su Sovietų Rusija.

3. Sovietinės okupacijos metu Lietuvoje teisiškai egzistavo Lietuvos valstybės valdžią įgyvendinanti institucija (LLKS Taryba). Užsienyje veikė Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybės, kurios atstovavo iki okupacijos buvusiai Lietuvai; buvo pripažinti Lietuvos Respublikos pasai; buvo saugoma Lietuvos nuosavybė užsienyje.

Nuo savęs pridurčiau, nors nėra būtina: nebuvo Lietuvos TRS piliečių (buvo SSRS piliečiai), nebuvo Lietuvos TSR piliečio paso, buvo SSRS piliečio pasas. Valstybės be piliečių būti negali, tai vienas pagrindinių reikalavimų valstybei turėti savo piliečius. Lietuva nebuvo JT nare. Lietuvos TSR neturėjo savo diplomatinių atstovybių užsienyje. Lietuvos TSR nebuvo pripažinta kaip valstybė tarptautinės teisės prasme. Yra nauja teisininkų versija (interpretacija) apie kvaziokupaciją.

III.LYG.2.UŽD. „Samprotauja žodžiu ir raštu, išreikšdamas savo požiūrį į vieną ar kitą įvykį, reiškinį, asmenybę ar problemą“ (P4., D3.3).

Remdamiesi K. Girniaus knygoje pateikta „Vidaus karų klasifikacija“, įvertinkite Aleksandro Štromo koncepciją apie 1944–1952 m. įvykius Lietuvoje.

A šaltinis. Ištrauka iš K. Girniaus knygos „Partizanų kovos Lietuvoje“ apie „Vidaus karų klasifikaciją“ (Šaltinis: Girnius K. K. *Partizanų kovos Lietuvoje*. Vilnius: Mokslas, 1990, p. 41)

		[Koncepcijos – red. past.]		
		Pilietinis karas	Karas su kolonializmu	Karas su okupantu
Pasipriešinimo veiksmų pobūdis	Be smurto	Prancūzija (1968)	Indija	Danų rezistencija naciams
	Teroras	Šiaurės Airija	Kenijos Mau-Mau	Prancūzų rezistencija naciams
	Partizanų kovos	Salvadoras; Nikaragva	Malaizija	Sovietų partizanai su vokiečiais
	Reguliarus karas	Kinija; Ispanija	Vietnamas su Prancūzija	Jugoslavija (1942–1945)

B šaltinis. Aleksandro Štromo 1944–1952 m. įvykių Lietuvoje vertinimas (*Šaltinis: Girnius K. K. Partizanų kovos Lietuvoje. Vilnius: Mokslas, 1990, p. 72.*)

„Ištisus aštuonerius metus (1944–52) Lietuvoje vykęs pilietinis karas buvo ne kas kita, kaip dviejų politinės sąmonės formų susikirtimas. Aš vadinu jį pilietiniu karu, o ne tautos pasipriešinimu okupantui todėl kad visgi pačioje tautoje atsirado jėgų, idėjiniais sumetimais perėjusių į okupanto pusę ir kariavusių už jo atneštą naują tvarką“.

Atsakymas. Parengtas Pagal K. Girniaus tekstą.

Svetimos šalies ar jėgos parama vienai ar kitai kovojančiai pusei dar nereikia, kad negali būti pilietinio karo Vokietija ir Italija rėmė F. Franco, komunistai ir kairieji padėjo respublikonams, bet vis dėlto Ispanijoje vyko tikras pilietinis karas. Tačiau kai kurių gyventojų parama okupantui nepaverčia pasipriešinimo okupantui pilietiniu karu. Priešingu atveju reiktų teigti, kad turbūt niekada nėra buvę jokio pasipriešinimo okupantui, o tik pilietiniai karai, nes kiekvienam okupantui pasiseka savo pusėn patraukti nors ir mažą dalį vietos gyventojų.

III.LYG.3.UŽD. Identifikuoja ir kritiškai vertina įvykių, reiškinių aktualumą, reikšmingumą, svarbą praeityje ir tai, kaip jie siejasi su šiandieniniais procesais ar problemomis (**P2., A2.3**).

Remdamiesi A, B, C, D šaltiniais ir žiniomis, keturiais teiginiais pagrįskite, kodėl rugsėjo 8 d., atkūrus Lietuvos valstybės nepriklausomybę (1990 m. kovo 11 d.), netapo „valstybine švente“?

A šaltinis. S.G. Ilgūno pranešimo, apie Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl švenčių ir atmintinų dienų“ projektą ir atsakymų į deputatų klausimus, ištrauka (*Šaltinis: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo 1990 m. spalio 19 d. 32-ojo posėdžio stenogramos, p. 10. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.250998> [2023 08 12]*)

„Mes kreipiamės į Lietuvos Mokslų Akademijos Istorijos institutą, ir mums labai trumpai bei dalykiškai atsakė. <...> Jie rašo, kad vargu ar šie pasiūlymai yra pakankamai pagrįsti švęsti Tautos šventę rugsėjo 8 dieną. Motyvas, jog 1430 metais rugsėjo 8 d. buvo numatyta vainikuoti Lietuvos didįjį kunigaikštį Vytautą karaliumi, yra per silpnas argumentas tam, kad rugsėjo 8-oji būtų paskelbta valstybine ar tautos švente. Beje, iki 1930 metų rugsėjo 8-oji buvo švenčiama kaip švenčiausios mergelės Marijos gimimo diena. Taip ji vadinama ir 1924 metais priimtame Švenčių ir poilsio įstatyme. 1930 metais priimtame naujų Švenčių ir poilsio įstatyme ji pavadinta Tautos švente. <...> Svarstant šį klausimą mūsų komisijoje buvo balsuojama ir aptariama, ar įtraukti į švenčių dieną rugsėjo 8-ąją – Tautos dieną. Kaip prisimename, argumentavo Istorijos institutas, jog tai nelabai verta paminėjimo diena. Tada kilo klausimas, kokią gi dieną galėtume numatyti šventine, kuri nukeltų mus į senąsias valstybingumo tradicijas. Buvo siūlymas pažymėti galbūt Mindaugo karūnavimo dieną, kuri Lietuvos karalystės įkūrimo diena, ir susieti tą su Lietuvos valstybės, Lietuvos karalystės įkūrimu. Gaila, jog šiandien mes nebežinome tikslios Mindaugo karūnavimo datos.“

B. Šaltinis. S.G. Ilgūno pranešimo, apie įstatymo „Dėl švenčių ir atmintinų dienų“ projektą ir atsakymų į deputatų klausimus, ištrauka (*Šaltinis: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo 1990 10 25 rytinio, 35-to posėdžio stenogramos, p. 34–35. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251013> [2023 08 12]*)

„Teisiniu požiūriu kunigaikštystės valstybingumo statusas neprilygsta karalystei, net pergalė Žalgirio mūšyje yra laimėjimas Lietuvos valstybingumui išsaugoti, bet ne jos sukūrimas. Neabejotina, kad Lietuvos valstybingumo diena turi tapti liepos 6 d. – turime tvirtai pripažinti istorijos mokslų daktaro Edvardo Gudavičiaus nustatytą šią Mindaugo karūnavimo dieną. Mokslininkų kruopštus nuoseklumas atmeta visas abejones. Valstybinis šios dienos pagerbimas turi tapti mūsų duokle Lietuvos valstybingumo pradžiai, istorinės tiesos atstatymui. Siūlome Aukščiausiosios Tarybos deputatams paskelbti valstybine švente, įvardinant ją Lietuvos valstybingumo dieną“.

C šaltinis. Ištrauka iš V. P. Andriukaičio pasisakymo 1990 10 25 rytiniame posėdyje, svarstant įstatymo „Dėl švenčių ir atmintinų dienų“ projektą (Šaltinis: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo 1990 10 25 rytinio, 35-to posėdžio stenogramos, p. 40. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251013> [2023 08 12])

„<...> Ir tuomet dar tuo pačiu norėčiau vis tikrai pritarti gerbiamojo istorijos daktaro E. Gudavičiaus nuomonei dėl Mindaugo karūnavimo dienos, dėl liepos šeštosios, kaip ypatingai svarbios mūsų valstybės pripažinimui Europoje datos.“

D šaltinis. Ištrauka iš N. Oželytės-Vaitiekūnienės pasisakymo 1990 10 25 vakariniame posėdyje diskusijų, dėl atmintinų ir švenčių dienų, tęsinyje (Šaltinis: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo 1990 10 25 vakarinio, 36-to posėdžio stenogramos, p. 8. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251014> [2023 08 12])

„Aš norėjau atsakyti ponui Sabučiiui dėl to, kad Valstybės diena – Mindaugo karūnavimo diena vadinama todėl, kad ji iš viso davė pradžią Lietuvos valstybės buvimui, o Vasario 16-oji yra visai kitą prasmę turinti diena negu Mindaugo karūnavimo diena. O kovo 11-oji bus atmintina diena — taip buvo siūloma.“

Galimas atsakymas. 1) *Nes tokia (valstybės švente) nebuvo.* 1930 m. ši šventė nesivadino valstybės švente, tik „Tautos šventė“, iki tol tai buvo „švenčiausios mergelės Marijos gimimo diena“. Tautos šventė atsirado tik Vytauto Didžiojo (1330 m.) metais. 2) *Nebuvo pirmas ir nebuvo vainikuotas Lietuvos karaliumi.* Vytautas taip ir nebuvo vainikuotas karaliumi Lietuvos istorikų teigimu, Vytauto Didžiojo vainikavimo diena („1430 metais rugsėjo 8 d. buvo numatyta vainikuoti Lietuvos didįjį kunigaikštį Vytautą karaliumi) yra per „silpnas motyvas“. 3) *Nes Lietuva karalyste tapo (teisiniu pripažinimas, kaip valstybės, Europoje) karūnavus Mindaugą.* „Teisiniu požiūriu kunigaikštystės valstybingumo statusas neprilygsta karalystei“, todėl norint įamžinti valstybingumo tradiciją, reikia įamžinti Mindaugo karūnavimo datą, kuri yra „Lietuvos valstybingumo pradžia“, o ne vėlesnį karūnavimo bandymą. 4) *Neatitiko juridinio valstybingumo raidos nuoseklumo.* Rugsėjo 8 d. netiko Lietuvos valstybingumo tradicijos grandinėje: karalystė (1253 07 06), atkurta valstybė (1918 02 16), atkurta valstybės nepriklausomybė (1990 03 11).

IV LYGMUO

IV.LYG.1.UŽD. Kuria įvairių tipų tekstus <...>, remdamasis 3–5 šaltiniais (D2.4).

Remdamiesi A, B, C, D, E šaltinių informacija, parašykite XX–XXI a. Lietuvos atminties politikos charakteristiką.

A šaltinis. Švenčių ir poilsio įstatymo ištrauka. (Šaltinis: Vyriausybės žinios, 1930 m. gegužės 14 d., Nr. 328, p. 2–3)

1 straipsnis. Švenčių ir poilsio dienomis yra visi sekmadieniai ir šios dienos –

1. Nauji Metai – sausio m. 1 d.,
2. Trys Karaliai – sausio m. 6 d.,
3. Lietuvos Nepriklausomybės šventė – vasario m. 16 d.,
4. Šeštinės, Kristaus dangun žengimas,
5. Dievo kūno šventė,
6. Šv. Apaštalo Petro ir Povilo – birželio m. 29 d.,
7. Šv. Marijos Dievo Motinos dangun ėmimo – rugpjūčio m. 15 d.,
8. Tautos šventė – rugsėjo m. 8 d.,
9. Visų šventųjų – lapkričio m. 1 d.,
10. Šv. Marijos Nekalto Prasidėjimo – gruodžio m. 8 d.,
11. Kalėdų pirma diena,

12. Be šių dienų švenčių ir poilsio dienos yra dar ir vietos iškilmingai švenčiamų atleidų dienos, bet tik tose vietose, kur jos švenčiamos.

2 *straipsnis*. Šio įstatymo 1 str. nurodytos švenčių ir poilsio dienos yra nedarbo dienos valstybės ir savivaldybių įstaigose; be šių dienų šiose įstaigose nedarbo dienomis laikomos dar ir šios dienos:

1. Velykų, Sekminių ir Kalėdų antroji diena,
2. Didžiosios Velykų savaitės penktadienis ir šeštadienis,
3. Šv. Kazimiero – kovo m. 5 d.,
Kūčių diena – gruodžio m. 24 d.

3 *straipsnis*. Valstybės įstaigose Klaipėdos krašte nedarbo dienos yra visi sekmadieniai, Lietuvos nepriklausomybės šventė – vasario m. 16 d., Tautos šventė – rugsėjo m. 8 d. ir šio krašto įstatymais nustatytos šventės.

B šaltinis. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. vasario 9 d. įstatymas „Dėl švenčių ir atmintinų dienų“. (*Šaltinis: Lietuvos istorijos chrestomatija (1861–1990 03 11). Kaunas: Šviesa. 1993. P. 374*)

„Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausioji Taryba nutaria:

1. Paskelbti valstybine švente vasario 16-ąją – Lietuvos valstybės atkūrimo dieną.
2. Paskelbti tautine švente: pagal tradiciją nustatomas Šventas Velykas; gegužės pirmąjį sekmadienį – Motinos dieną; lapkričio 1-ąją – Mirusiųjų pagerbimo dieną; gruodžio 25-ąją – Šventų Kalėdų dieną.
3. Nustatyti tautos atmintiną dieną: birželio 14-ąją – Gedulo ir vilties dieną.
4. Pakeisti Lietuvos TSR darbo įstatymo kodekso 74 straipsnį „Švenčių dienos“ ir išdėstyti taip:
„Įmonėse, įstaigose, organizacijose nedirbama šiomis švenčių dienomis:
sausio 1 – Naujųjų metų dieną;
vasario 16 – Lietuvos valstybės atkūrimo dieną;
kovo 8 – Tarptautinę moters dieną;
gegužės 1 – Darbo žmonių tarptautinio solidarumo dieną;
lapkričio 1 – Mirusiųjų pagerbimo dieną;
lapkričio 7 – Didžiosios spalio socialistinės revoliucijos metinių dieną;
gruodžio 25 – Šventų Kalėdų dieną“.

C šaltinis. LR švenčių dienų įstatymas 1990 10 25, Nr. I-712 (*Šaltinis: LR švenčių dienų įstatymas 1990 10 25, Nr. I-712. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.824>*)

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba n u t a r i a:

1. Paskelbti valstybine švente Vasario 16-ąją – Lietuvos valstybės atkūrimo dieną.
2. Paskelbti švenčių dienomis:
sausio 1-ąją - Naujųjų metų dieną;
sekmadienį ir pirmadienį – krikščionių Velykas (pagal vakarietiškąją tradiciją);
pirmąjį gegužės sekmadienį – Motinos dieną;
liepos 6-ąją – Mindaugo karūnavimo – Valstybės dieną;
lapkričio 1-ąją – Visų Šventųjų ir mirusiųjų minėjimo (Vėlinių) dieną;
gruodžio 25-ąją ir 26-ąją – Šventas Kalėdas.

<...>

4. Pakeisti Lietuvos darbo įstatymų kodekso 74 straipsnį „Švenčių dienos“ ir išdėstyti jį taip:
„Įmonėse, įstaigose, organizacijose nedirbama šiomis švenčių dienomis:
sausio 1-ąją – Naujųjų metų dieną;
Vasario 16-ąją – Lietuvos valstybės atkūrimo dieną;
sekmadienį ir pirmadienį – krikščionių Velykų (pagal vakarietiškąją tradiciją) dienomis;
pirmąjį gegužės sekmadienį – Motinos dieną;
liepos 6-ąją – Mindaugo karūnavimo – Valstybės dieną;
lapkričio 1-ąją – Visų Šventųjų ir mirusiųjų minėjimo (Vėlinių) dieną;
gruodžio 25-ąją ir 26-ąją – Šventų Kalėdų dienomis“.

D šaltinis. LR Darbo kodekso 123 straipsnio ištrauka (galioja nuo 2023 06 01) (*Šaltinis: LR Darbo kodekso 123 straipsnis <https://www.infolex.lt/ta/368200:str123>*)

1. Paprastai nedirbama šiomis švenčių dienomis:

- 1) sausio 1-ąją – Naujųjų metų dieną;
- 2) vasario 16-ąją – Lietuvos valstybės atkūrimo dieną;
- 3) kovo 11-ąją – Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dieną;
- 4) sekmadienį ir pirmadienį – krikščionių Velykų (pagal vakarietiškąją tradiciją) dienomis;
- 5) gegužės 1-ąją – Tarptautinę darbo dieną;
- 6) pirmąjį gegužės sekmadienį – Motinos dieną;
- 7) pirmąjį birželio sekmadienį – Tėvo dieną;
- 8) birželio 24-ąją – Rasos ir Joninių dieną;
- 9) liepos 6-ąją – Valstybės (Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo) ir Tautiškos giesmės dieną;
- 10) rugpjūčio 15-ąją – Žolinę (Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų dieną);
- 11) lapkričio 1-ąją – Visų Šventųjų dieną;
- 12) lapkričio 2-ąją – Mirusiųjų atminimo (Vėlinių) dieną;
- 13) gruodžio 24-ąją – Kūčių dieną;
- 14) gruodžio 25-ąją ir 26-ąją – Kalėdų dienomis.

E šaltinis. Ištraukos iš LR atmintinų dienų įstatymo. 1997 m. liepos 3 d. Nr. VIII-397 (Suvestinė redakcija 2023-06-23. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.41597/cEJNrCICTW>)

2. Nustatyti šias atmintinas dienas:

- 1) sausio 1-oji – Lietuvos vėliavos diena; <...>
- 3) sausio 13-oji – Laisvės gynėjų diena;
- 4) sausio 15-oji – Klaipėdos krašto diena; <...>
- 7) vasario 17-oji – Nacionalinė emancipacijos diena; <...>
- 10) kovo 4-oji – Lietuvos globėjo šv. Kazimiero diena;
- 11) kovo 8-oji – Tarptautinė moterų solidarumo diena; <...>
- 14) kovo 15-oji – Lietuvos žydų gelbėtojų diena, Pasaulinė vartotojų teisių diena; <...>
- 17) kovo 29-oji – Lietuvos įstojimo į NATO diena;
- 28) gegužės 1-oji – Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą diena;
- 29) gegužės 3-ioji – 1791 m. pirmosios rašytinės Konstitucijos Europoje diena; <...>
- 32) gegužės 7-oji – Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos diena;
- 33) gegužės 8-oji – Antrojo pasaulinio karo aukų atminimo diena;
- 34) gegužės 9-oji – Europos diena; <...>
- 36) gegužės 14-oji – Pilietinio pasipriešinimo diena;
- 37) gegužės 15-oji – Steigiamojo Seimo susirinkimo diena, Tarptautinė šeimos diena;
- 40) gegužės trečiasis sekmadienis – Partizanų pagerbimo, kariuomenės ir visuomenės vienybės diena; <...>
- 43) birželio 3-ioji – Sąjūdžio diena;
- 44) birželio 14-oji – Gedulo ir vilties diena, Palaimintojo arkivyskupo Teofiliaus Matulionio diena;
- 45) birželio 15-oji – Okupacijos ir genocido diena;
- 46) birželio 23-ioji – Birželio sukilimo diena, Tarptautinė valstybės tarnautojų diena; <...>
- 48) liepos 13-oji – Durbės mūšio diena;
- 49) liepos 15-oji – Žalgirio mūšio diena; <...>
- 53) liepos 31-oji – Medininkų žudynių diena;
- 54) rugpjūčio 2-oji – Romų genocido atminimo diena; <...>
- 57) rugpjūčio 23-ioji – Europos diena stalinizmo ir nacizmo aukoms atminti ir Baltijos kelio diena;
- 58) rugpjūčio 31-oji – Laisvės diena;
- 59) rugsėjo 1-oji – Mokslo ir žinių diena; <...>
- 61) rugsėjo 8-oji – Šilinė (Švč. Mergelės Marijos gimimo diena), Vytauto Didžiojo karūnavimo ir Padėkos už Lietuvos nepriklausomybės ir laisvės apgynimą diena; <...>

- 63) rugsėjo 22-oji – Baltų vienybės diena;
 64) rugsėjo 23-oji – Lietuvos žydų genocido atminimo diena, Tarptautinė gestų kalbų diena; <...>
 66) rugsėjo 28-oji – Tuskulėnų aukų atminimo diena; <...>
 69) spalio 5-oji – Tarptautinė mokytojų diena; <...>
 73) spalio 16-oji – Mažosios Lietuvos gyventojų genocido diena;
 74) spalio 20-oji – 1791 m. Abiejų Tautų (Lietuvos ir Lenkijos) tarpusavio įžado paskelbimo diena;
 75) spalio 25-oji – Konstitucijos diena; <...>
 77) spalio 31-oji – Reformacijos diena; <...>
 80) lapkričio 23-ioji – Lietuvos kariuomenės diena; <...>.

Struktūra (įvadas, struktūruotas dėstymas, apibendrinimas ir / ar išvados)

Rekomendacijos teksto kūrimui

1. Susisteminkite A, B, C, D šaltiniuose esančią informaciją (galite tai padaryti lentelėje).
2. Pasinaudoję susisteminta informacija, palyginkite buvusias ir esamas šventines ir atmintinas dienas bei įvardykite atminties politikos raidos tendencijas.
3. Analizuodami šventinių ir atmintinų dienų raidą, atkreipkite dėmesį, kokio pobūdžio (religinio, profesinio, istorinio, kito) šventinėms ir / ar atmintinoms dienoms skiriamas valdžios dėmesys.
4. Apibendrinkite savo pastebėjimus ir / ar padarykite išvadas.

IV.LYG.2.UŽD. Samprotauja žodžiu ir raštu, išreikšdamas savo požiūrį į vieną ar kitą įvykį, reiškinių, asmenybę ar problemą. Savo nuomonę grindžia 4–5 argumentais (**D3.4.**).

Naudodamiesi A, B, C, D, E šaltiniais nustatykite, kuriai istoriografinėi koncepcijai priskirtini B, C, D, E šaltiniai. Atsakymą argumentuokite.

A šaltinis. Ištrauka iš S. Grigaravičiūtės pranešimo „Klaipėda Lietuvos uostas!“ (*Šaltinis: Grigaravičiūtė S. Klaipėda Lietuvos uostas! Pranešimo, skaityto 2023 m. balandžio 20 d. Vilniaus Žirmūnų gimnazijos mokiniams, rankraštis. Saugomas S. Grigaravičiūtės asmeniniame archyve*) „Lietuvos istoriografijoje egzistuoja iš esmės dvi koncepcijos Klaipėdos krašto inkorporavimo klausimu – **sukilimo-prisijungimo** ir **ginkluotųjų pajėgų įvedimo-užėmimo** (kartai įvardijama okupacijos). Sukilimo-prisijungimo koncepcijoje, pagal tai, kas dalyvavo ar nedalyvavo prijungiant, galimos trys versijos: be išorinės paramos, remiant šauliams ir remiant šauliams, Lietuvos kariams ir Didžiosios Lietuvos savanoriams (žr. **1 lentelę**).“

1 lentelės fragmentas. Istorografinės koncepcijos Klaipėdos krašto inkorporavimo klausimu

Sukilimo-prisijungimo			Ginkluotųjų pajėgų įvedimo-užėmimo (šios koncepcijos autorai žodį <i>sukilimas</i> ir <i>sukilėliai</i> rašė kabutėse)
Sukilimo-prisijungimo 1 (be išorinės paramos)	Sukilimo-prisijungimo 2 (remiant šauliams)	Sukilimo-prisijungimo 3 (remiant šauliams, Lietuvos kariams ir Didžiosios Lietuvos savanoriams)	
<...>	<...>	<...>	<...>

B šaltinis. Ištrauka iš „Lietuvos istorijos“ (*Šaltinis: Lietuvos istorija. Red. A. Šapokos. Vilnius: Mokslo, 1989, p. 579*)

„Klaipėdos krašto prisijungimas prie Lietuvos. 1922 metų rudenį, Hymanso projektui žuvus, didžiosios valstybės sudarė komisiją būsimam Klaipėdos krašto statui svarstyti. Paruošiamieji darbai Paryžiuje parodė, kad tos komisijos sumanymuose buvo ir „laisvojo krašto idėja“. Pačiame krašte vokiečiai varė kaskart vis didesnę ir griežtesnę propagandą už tą idėją, nepaisydami ekonominių sunkenybių ir nuostolių. Susipratę vietos lietuviai, nenorėdami leisti tokiai kryptiai įsivyrėti, padėdami savanorių būrio iš Lietuvos, sukilo su ginklu rankose prieš vietinę Klaipėdos krašto vyresnybę ir 1923 m. sausio mėn. pradžioje užėmė kraštą.“

C šaltinis. A. Eidinto straipsnio „Lietuvos propagandinė veikla ruošiant sausio sukilimą Klaipėdoje“ (*Šaltinis: Eidintas A. Lietuvos propagandinė veikla ruošiant sausio sukilimą Klaipėdoje. Acta Historica Universitatis Klaipedensis, 1995, t. IV, p. 33*)

„Galima daryti išvadą, jog 1922 m., ypač jų pabaigoje, Lietuvos vyriausybė pagal savo jėgas maksimaliai išnaudojo galimybes agituoti klaipėdiečius galimo Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos atveju. Didžiausią vaidmenį čia suvaidino į Lietuvos šalininkų rankas paimtoji krašto spauda ir agitacija, vesta vietos gyventojų susirinkimuose. Vienaip ar kitaip dalis lietuvių klaipėdiečių jau pačiu Klaipėdos užėmimo metu parėmė lietuvių karius, šaulius ir savanorius. Lietuvai svarbi buvo ir daugumos klaipėdiečių – tiek lietuvių, tiek vokiečių – rami laikysena žygio ir karinių susidūrimų metu.“

D šaltinis. Ištrauka iš 1923 m. sausio 11 d. E. Galvanausko telegramos Lietuvos konsulatui Kionigsberge (*Šaltinis: 1923 01 11 E. Galvanausko telegrama „Galvanauskas 25“ Lietuvos konsulatui Kionigsberge. Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 383, ap. 12, b. 37, l. 145*)

„Klaipėdos sukilimas yra vietinių žmonių sukilimas prieš direktoriją prisijungimui prie Lietuvos. <...> Lietuvos kariuomenė, nei reguliari, nei nereguliari nėra peržengusi sienos ir Lietuvos Vyriausybė griebėsi energingų priemonių, kad atskiri laisvanoriai neperbėgtų sienos“.

E šaltinis. Ištrauka iš V. Vareikio straipsnio „Klaipėdos krašto užėmimas“ (*Šaltinis: Vareikis V. Klaipėdos krašto užėmimas. Acta Historica Universitatis Klaipedensis, 1995, t. IV, p. 36*)

Klaipėdos užėmimas, suplanuotas iš Kauno ir įvykdytas Lietuvos karinių dalinių bei paramilitarinės organizacijos – Lietuvos šaulių sąjungos – jėgomis, įsikomponuoja į pokarinę Europos kontekstą. <...> Karinei Lietuvos vyriausybės akcijai užmaskuoti tarnavo Vyriausiojo mažosios Lietuvos gelbėjimo komiteto (VMLGK), į kurį įėjo Klaipėdos krašto lietuviai, sukūrimas ir Lietuvos šaulių sąjungos vaidmens akcentavimas karinėje operacijoje“.

Galimas mokinio atsakymas. Išanalizavus A, B, C, D, E šaltinius nustatyta, kad B, D šaltiniuose yra pateikiama sukilimo prisijungimo koncepcija, o C ir E šaltinyje – ginkluotųjų pajėgų įvedimo-užėmimo koncepcija. D šaltinyje išdėstyta įvykių versija priskirtina sukilimo-prisijungimo 1 (be išorinės paramos) koncepcijai, nes neigiamas bet koks Lietuvos įsikišimas į vykstantį sukilimą Klaipėdos krašte. Šaltinyje teigiama, kad „Klaipėdos sukilimas yra vietinių žmonių sukilimas prieš direktoriją prisijungimui prie Lietuvos“ (D šaltinis). B šaltinyje minimi tik savanoriai, tai labai panašu į sukilimo-prisijungimo 2 versiją, tik ne remiant šauliams, o savanoriams, – „susipratę vietos lietuviai, nenorėdami leisti tokiai kryptiai įsivystyti, padedami savanorių būrio iš Lietuvos, sukilo su ginklu rankose“ (B šaltinis). C šaltinyje pateikiama versija dviprasmiška, nes minimi, nors ir netiesiogiai, Lietuvos kariai, šauliai ir savanoriai („dalys lietuvių klaipėdiečių jau pačiu Klaipėdos užėmimo metu parėmė lietuvių karius, šaulius ir savanorius“). Tačiau, formuluotė „Klaipėdos užėmimo metu“, leistų priskirti šaltinio autorių prie ginkluotųjų pajėgų įvedimo-užėmimo koncepcijos atstovų. E šaltinio autorius taip pat aiškiai laikosi požiūrio į įvykius Klaipėdos krašte 1923 m. sausio pradžioje, kaip į ginkluotųjų pajėgų įvedimo-užėmimo akciją („karinę operaciją“), kuri buvo „suplanuota iš Kauno ir įvykdyta Lietuvos karinių dalinių bei paramilitarinės organizacijos – Lietuvos šaulių sąjungos – jėgomis“ ir kurią reikėjo užmaskuoti VMLGK įkūrimu.

IV.LYG.3.UŽD. Atrenka, susistemina ir išsamiai perteikia tinkamą informaciją konkrečiu klausimu, pateikia išsamius apibūdinimus ir paaiškinimus, juos iliustruoja pavyzdžiais; tiksliai vartoja sąvokas, pasitelkia datas, įvykius, reiškinius savo supratimui išreikšti (**D3.4**).

Atidžiai perskaitykite **A šaltinį** ir jį identifikuokite. Identifikavimui pasinaudokite B ir C šaltinių informacija. 3–4 teiginiais įrodykite, kad A šaltinis – netikra naujiena. Pamąstykite, kam buvo naudinga paskleisti tokio pobūdžio melagieną.

A šaltinis. Lietuvos nepriklausomybės paskelbimas. *Santara* (leidžiamas Voroneže), 1918 m. sausio 28 d. (s.k.; pagal naująjį kalendorių būtų 1918 m. vasario 10 d.), nr. 4, p. 2.

Lietuvos nepriklausomybės paskelbimas.

(Paimta iš „Kölnische Zeitung“ № 9, 1917 m. sausio 4 d. 1918 m.).

Gruodžio m. 11 d. 1917 m. Vilniuje. Lietuvos Valstybės Taryba.

„Atsižūrinti,

1. kad Lietuva nuo XIII iki XVIII šimtmečio pabaigos buvo nepriklausoma;
2. kad Rusų spėka aneksuota Lietuva savo nepriklausomybės reikalauti, net su ginklu rankoje (1830, 1863 ir 1905), niekuomet nustojęsi nebuvo;
3. kad per 120 metų caro valdžios Lietuva buvo bjauriausiai persekiojama ir slėgiama ir kad po revoliucijos Laikinoji Vyriausybė taipgi jokios dėmės į lietuvių reikalavimus neatkreipė, nežiūrint kad iš pat pradžių lietuviai buvo naujosios valdžios šalininkai (balandžio m. 4 d. 1917 m. deklaracija);
4. kad dabartiniu momentu didžioji Lietuvos dalis yra užimta vokiečių ir kad dėl pastarųjų atsitikimų Rusai, visai naujame padėjime atsidūrę, savo pareigų ir prižadų lietuvių tautai išpildyti negalės, nežiūrint, kad pastaroji iš savo pusės, nepaisant šimto metų neštosios priespaudos, ligi šių dienų savo pareigas Rusų valstybei pildė.

Lietuvos Valstybės Taryba (Litauische Staatsrat), kaippo ištikima Tėvynės auksčiausiųjų reikalų gynėja ir saugotoja, paskelbė:

1. kad Lietuvių Tauta nuo šiol visus prie Rusų valstybės rišusius ryšius laiko nutrauktais ir neveikiančiais;
2. kad *Lietuvių Tauta* atsižūrėdama į tautų apsisprendimo teisės valstybių proklamuojimą, turi teisę ir pareigą *savo likimą į savo rankas paimti ir savo nepriklausomybę duoti pripažinti svetimoms valstybėms*.

B šaltinis. 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos visų narių parašais patvirtintas pareiškimas (*Šaltinis: Lietuva – nepriklausoma valstybė. Lietuvos aidas, 1918 03 26, nr. 37, p. 2*)

I.

Lietuvos Taryba, kuri krašto ir užsienio lietuvių yra pripažinta, kaip vienintelė įgaliota lietuvių tautos atstovybė, atsirėmusi pripažintąja tautų apsisprendimo teise ir 1917 m. rugsėjo mėn. 18–23 d. Vilniuje vykusios Lietuvių konferencijos nutarimu, skelbia atstatanti nepriklausomą Lietuvos valstybę su sostine Vilniuje ir tą valstybę atskirianti nuo visų valstybinių ryšių, kurie yra buvę su kitomis valstybėmis.

II.

Tą valstybę kuriant ir jos reikalų gynimui taikos derybose Taryba prašo vokiečių valstybės apsaugos ir pagalbos. Atsižvelgdama į gyvuosius Lietuvos interesus, kurie reikalauja netrukus sueiti į patvarius artimus santykius su Vokiečių valstybe, Lietuvos Taryba stovi už tvirtą nuolatinį sąjungos ryšį Lietuvos valstybės su Vokiečių valstybe, kurs turėtų reikštis visų pirma militarine ir susisiekimo konvencija ir muitų bei monetariniu bendrumu.

C šaltinis. Lietuvių Tautos Tarybos (Lozanoje) 1917 m. gruodžio 25 d. atsiskyrimo nuo Rusijos deklaracija (*Šaltinis: Lietuvos nepriklausomybės pareiškimai. Lietuvos aidas, 1918 01 15, nr. 7, p. 2*)

- 1) Kadangi Lietuva nuo 13 ligi 18 amžiaus buvo nepriklausoma;
- 2) Kadangi Lietuva, per rusų prievartą užgrobtą, niekuomet nenustojo siekusi savo nepriklausomybės, net su ginklais rankose (1830, 1863 ir 1905 m.);
- 3) Kadangi Lietuva 120 metų buvo nuožmiausiai persekiojama ir niekinama ir po revoliucijos net laikinoji valdžia nepritarė jos reikalavimams, norint Lietuva iš pat pradžių buvo jos šalininkė (1917 m. balandžio 4 d. deklaracija);
- 4) Kadangi dabartiniu laiku didžioji Lietuvos dalis užimta yra vokiečių kariuomenės ir Rusija negali atlikti savo priedermių ir pažadų lietuvių tautos atžvilgiu, kuri iš savo pusės nenustojo pildžiusi savo pareigų dėl Rusijos;

Tautos Taryba, kaip tikra vyriausiųjų tėvynės reikalų gynėja, pareiškia:

- 1) kad lietuvių tauta nuo šios dienos pertraukia visus ryšius, kurie jungė ją su Rusija,
- ir 2) lietuvių tauta, remdamosi valstybių pareikšta tautų apsisprendimo teise, turi teisės ir priedermės paimiti į savo rankas savo likimą ir pareikalauti iš svetimų valstybių savo nepriklausomybės pripažinimo.

Galimas mokinio atsakymas. 1. 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Taryba nesivadino Lietuvos Valstybės Taryba (tik nuo 1918 m. liepos 11 d.). 2. A šaltinyje tekstas neatitinka 1917 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Tarybos pasirašyto pareiškimo teksto. 3. Šio teksto autoriai yra Lietuvių Tautos Tarybos (Lozanoje) nariai. 4. Paskelbtas A šaltinyje tekstas atitinka Lietuvių Tautos Tarybos (Lozanoje) 1917 m. gruodžio 25 d. atsiskyrimo nuo Rusijos deklaracijos tekstą (su tam tikromis vertimo korektivomis).

Rusijoje, Voroneže, A šaltinio tekstas paskelbtas 1918 m. vasario 10 d., kaip tik tuo metu vyskupas Pranciškus Karevičius ir prelatas K. Olšauskas Vokietijoje rengėsi susitikti su Vokietijos reicho kancleriu dėl Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo. Šveicarijos lietuviai, tikėtina norėjo tuo parodyti, kad ne tik Šveicarijoje, bet ir Oberoste gyvenantys lietuviai skelbia atsiskyrimą nuo Rusijos, nepriklausomybę ir prašo ją pripažinti. Tuo pat metu Lietuvių Tautos Tarybos (Lozanoje) iniciatyva Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo prašymai (1917 m. gruodžio 11 d. pareiškimo I dalies pagrindu su komentarais) buvo įteikti 10-čiai kariaujančių ir neutralių šalių diplomatams Berne ir Ciuriche.

APIBENDRINAMOJI UŽDUOTIS

Temos apibendrinamoji užduotis. III lygmuo. Įvertinkite 2022 m. gruodžio 13 d. LRS priimto „Lietuvos Respublikos draudimo propaguoti totalitarinius, autoritarinius režimus ir jų ideologijas įstatymo“ **nuostatas atminties politikos (istorijos politikos) ir atminties karų kontekste.**

Užduotimi tikrinama, kaip mokinys suvokia temos pagrindines sąvokas (istorijos / atminties politika, atminties kultūra, propaganda, dezinformacija, atminties karai ir kt.), geba jas korektiškai vartoti naujame kontekste, nuosekliai ir struktūruotai dėstyti mintis raštu, išsakyti savo nuomonę, pagrindžiant ją argumentais.

A šaltinis. Ištrauka iš „Lietuvos Respublikos draudimo propaguoti totalitarinius, autoritarinius režimus ir jų ideologijas įstatymo“ (2022 12 13, Nr. XIV-1679) (Šaltinis: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b80056227d3211edbdcebd68a7a0df7e?jfwid=-rhnnontwv>)

3 straipsnis. Totalitarinių, autoritarinių režimų ir jų ideologijų propagavimo viešuose objektuose draudimas

1. Draudžiama propaguoti totalitarinius, autoritarinius režimus ir jų ideologijas viešuosiuose objektuose.
 2. Šio straipsnio 1 dalyje įtvirtintas draudimas taikomas bet kokia forma įamžinant ar atvaizduojant:
 - 1) simbolius, kuriais propaguojami totalitariniai, autoritariniai režimai ir jų ideologijos ar pateikiant informaciją, kuria propaguojami totalitariniai, autoritariniai režimai ir jų ideologijos;
 - 2) asmenis (kai žinoma, kad šie asmenys veikė ar veikia okupacinėse politinėse, karinėse, represinėse struktūrose arba okupacinės valdžios centrinėse struktūrose ir aktyviai dalyvavo priimančios sprendimus, turėjusius įtakos okupacinėms politinėms, karinėms, represinėms struktūroms), organizacijas, įvykius ar datas, simbolizuojančius (-ias) totalitarinius, autoritarinius režimus ir jų ideologijas, tokių režimų vykdytą ar vykdomą karinę agresiją prieš kitą valstybę, Lietuvos 1940–1941 metų ir 1944–1990 metų sovietinę okupaciją bei 1939–1944 metų nacistinę okupaciją, šių okupacijų įtvirtinimą ir represijas.
- <...>

6 straipsnis. Viešieji objektai, kuriems netaikomas pašalinimas arba pakeitimas

1. Šio įstatymo 5 straipsnio nuostatos dėl viešųjų objektų, neatitinkančių 3 straipsnio nuostatų, pašalinimo arba pakeitimo netaikomos viešiesiems objektams, kurie:
 - 1) eksponuojami vykdant muziejų, archyvų, bibliotekų veiklą;
 - 2) naudojami vykdant visuomenės informavimą apie totalitarinius, autoritarinius režimus ir jų propaguojamas ideologijas, istorinius ir dabarties įvykius, jų pasekmes;
 - 3) naudojami švietimo, mokslo, profesionaliojo meno, kolekcionavimo tikslais.
- <...>

7 straipsnis. Totalitarinių, autoritarinių režimų ideologijų sklaidos prevencija

Centras, nevyriausybinės organizacijos, mokslo ir studijų institucijos totalitarinių, autoritarinių režimų ideologijų sklaidos prevenciją atlieka:

- 1) įgyvendindami projektus ir programas, skleidami informaciją, plėsdami visuomenės žinias ir supratimą apie totalitarinių, autoritarinių režimų ir jų ideologijų žalą, šių režimų įvykdytus ar vykdomus nusikaltimus;
- 2) sudarydami galimybes visuomenei stiprinti žinias ir įgūdžius, didinančius jos atsparumą dezinformacijai;
- 3) vykdydami mokslinius tyrimus ir užtikrindamas jų rezultatų pristatymą visuomenei.

B šaltinis. Pilietinio pasipriešinimo svarbos kaita 1990–2022 m. (2 lentelės Pilietinio pasipriešinimo svarbos kaita 1990–2022 m. fragmentas. Šaltinis: Grigaravičiūtė, Trimakas, pranešimas, 2023)

Laikotarpis	<...>	Atminties kultūros raidos apibūdinimas	Atminties kultūros institucionalizacija
1990–1992 m. – nuo nepriklausomybės atstatymo iki Rusijos kariuomenės išvedimo		Komunistinio palikimo įveika, naujos atminties kultūros kūrimas. Kovų už laisvę atminimo institucionalizacija. Paskaičiuota Lietuvai padaryta sovietinės okupacijos žala. Reabilituoti visi 1940–1953 m. pasipriešinimo dalyviai, išskyrus dalyvavusius gyventojų žudynėse arba holokauste. 1991 m. uždrausta Lietuvos komunistų partija. Liustracijos įstatymas.	Atmintinomis dienomis paskelbtos: Lietuvos okupacijos diena; Hitlerio–Stalino pakto pasirašymo diena; masinių deportacijų pradžia; priimtas nutarimas kurti Genocido ir rezistencijos muziejų; 1992 m. įkurtas Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centras. 1990 m. Mindaugo karūnacijos diena paskelbta valstybine švente.
1993–2003 m. – nuo Rusijos kariuomenės išvedimo iki įstojimo į NATO		Lietuvos atminties kultūroje – LDK istorija. 1998 m. KGB paskelbta nusikalstama organizacija.	Atmintinomis dienomis paskelbtos (spaudžiant Tremtinių ir politinių kalinių sąjungai): Partizanų diena (1997 m.); Birželio sukilimo diena (1997 m.); Birželio 15 d. (Lietuvos okupacijos ir genocido diena, 1998 m.) 1999 m. paskelbti Lietuvos laisvės kovotojų Sąjūdžio metai. 1996 m. paminklas Vilniaus miesto įkūrėjui Gediminui. 2003 m. paminklas Lietuvos karaliui Mindaugui.
2004–2013 m. – nuo įstojimo į NATO iki Rusijos – Ukrainos karo		Lietuvos okupacijos ir kovo už valstybės atgavimą tema vyksta visuomeninės diskusijos (2004 m.; 2005 m.; 2006 m.; 2009 m.). 2009 m. „rezoliucija iš esmės suliginti holokausto ir komunizmo nusikaltimus“; GULAGO atminties įtvirtinimo europinėse struktūrose pradžia. 2013 m. pašalintas Liudo Geros biustas.	Atmintinomis dienomis paskelbtos: Antrojo pasaulinio karo aukų diena (2005 m.); sovietų aukų, nužudytų Tuskulėnų parke, Vilniuje, diena (2006 m.); Mažosios Lietuvos genocido diena (2006 m.); Baltijos kelias (2009 m.) 2004 m. atidarytas Tuskulėnų muziejus. 2006 m. paminklas Lietuvos tremtiniams (Vilniuje). 2008 m. priimtas įstatymas, draudžiantis vartoti komunistinę ir nacistinę simboliką. 2009 m. valstybės vadovu įvardytas Jonas Žemaitis-Vytautas. 2010 m. BK pataisos, numatančios atsakomybę už sovietų ir nacių ideologijos platinimą ir jų padarytų nusikaltimų neigimą.
2014–2021 m. – nuo Rusijos – Ukrainos karo iki Rusijos agresijos prieš Ukrainą		Vilniaus savivaldybės iniciatyva (2018 m.) pastatyti paminklą Lietuvos partizanams. Dažnos diskusijos dėl Lietuvos laikinosios vyriausybės ar pavienių jos narių vertinimo, Lietuvos partizanų įamžinimo, Vilniaus Žaliojo tilto skulptūrų (iki nukėlimo 2015 m.); lietuvių dalyvavimo holokauste; A. Ramanausko Vanago (2018 m.); dėl M. Ivaškevičiaus apdovanojimo Lietuvos nacionaline premija) NATO pagarba partizanams (2016 m.) Petro Cvirkos skulptūros nukėlimas.	2018 m. A. Ramanauskas Vanagas buvo pripažintas faktiniu Lietuvos vadovu. 2018 m. pervadintas „Genocido aukų muziejus“ į „Okupacijos ir laisvės kovų muziejų“.
2022–iki dabar			2023 05 01 įsigaliojo viešųjų erdvių desovietizacijos įstatymas.

Sudaryta R. Trimako ir S. Grigaravičiūtės, remiantis A. Nikžentaičio „Valstybė ir atmintis“ (2021), Pilietinio ugdymo programomis 1994–2022 m.

Struktūra (įvadas, kontekstas 1, kontekstas 2, apibendrinimas ir / ar išvados)

Įvadas (ko siekiama įstatymu). Esmė: draudimas ir prevencija. Tikslas – formuoti atitinkamą pilietinį tapatumą.

1 kontekstas. Šis įstatymas atminties politikos dalis. Įstatymiškai formuojama Lietuvos pilietinių vertybių sistema, padedanti išsiugdyti pilietinį tapatumą. Draudžiama įamžinti simbolius, asmenis, organizacijas, įvykius ir datas, kurios prieštarauja oficialiajai atminties politikai (valstybinių švenčių ir atmintinų dienų įstatyme).

2 kontekstas. Dabarties konstravimas vyksta, siekiant įstatymiškai kurti bendrą atmintį ir užkardyti atminties karus valstybės viduje dėl asmenų, organizacijų, įvykių ir datų įamžinimo, siekti sutarimo dėl praeities.

Apibendrinimas / ir / ar išvados. Įstatyminiu būdu kuriama bendra valstybinė atmintis ir Lietuvos pilietinių vertybių sistema.